

Nagy-Milic Natúrpark – A megőrzött értékek világa –

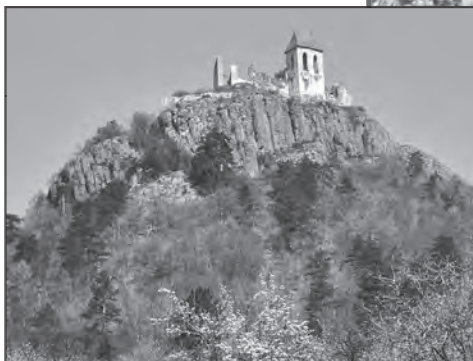
Az Északi-középhegység legkeletibb és legfiatalabb vulkáni tagja az észak déli irányú *Tokaji-hegység*, mely valós földrajzi értelemben az *Eperjes-Tokaji-hegység* vagy *Tokaj-Eperjesi-hegylánc* névre hallgató vonulat déli tagja, amelyet nyugaton a Hernád, keleten a Bodrog határol.

A Kárpát-medencén óriástáján belül található az Északi-középhegység nagytája. Ennek keleti végén húzódik a középtájat adó, 150 km gerinchosszúságú, három hegységtagból álló Tokaj-Eperjesi-hegylánc vonulata. E hegylánc déli tagja a Tokaji-hegység, középső tagja a Szalánci-hegység (Slanské vrchy), északi tagja az Eperjesi-hegység (Prešovské vrchy). A közbenső Szalánci-hegységnek a déli fele Magyarország területére esik. Ezen belül helyezkedik el részben a Nagy-Milic hegycsoport, illetve a Hegyköz, melynek egy tájrészletét adja a Felső-Hegyköz (IFJ. PÁLYI Z; 2002)¹

Sátoraljaújhely után a Hegyköz fele fordulva a sátoros hegyek ölelésében visz az út nyugat fele, majd a Pálháza elhagyásával a Filkeháza fele kitérülő panorámában feltűnik Füzér várának az alapzatául szolgáló andezitkúppal összenőtt, tájat betöltő sziluetdje. Füzér a Hegyköz történelmi központja. A legújabb kutatások szerint az Aba nemzetségbeli Vak Andronicust említik tulajdonosként: a felvonulási útvonalaktól távol (Hernád- és Bodrog-völgy), jól védhető, félreeső helyen, mely a Hegyközi-medence szimbolikus kezdőpontjaként integrálta a tájat, annak falvait. Abaúj megyében őt, az Árpád-korban épült kővár állott: Boldogkő, Füzér, Regéc, Gönc és Szalánc, ez utóbbi négy az Aba nemzetség birtoka volt. A füzéri váruradalomhoz tartozó falvak jegyzéke a XIII. századtól jó megfelelést mutat a Hegyközként leírható természeti – történelmi – kultúrtájjal.

A hajdani Abaúj vármegye délkeleti sarkában meghúzódó tájékat Hegyköz néven elsőként az Abaúji Református Egyházmegye vizitációs jegyzőkönyvei, díjlevelei említik. Ismeri ezen elnevezést a XIX. század első felének mezőgazdasági irodalma és Abaúj vármegye első nagyobb monográfiája is. A későbbi feljegyzések is gyakran szólnak Hegyközzről, amely Hollóházánál kezdődik és Vágáshutánál végződik (BALASSA 2000)².

A Nagy-Milic Natúrpark megalakulása a Felső-Hegyközhöz köthető: A Nagy-Milic hegycsoport déli oldalán, illetve annak dombvidéki előterében meghúzódó községek önkormányzatai (Hollóháza, Füzér, Pusztafalu)

¹Ifj. PÁLYI Z. (2002): *A Szalánci-hegység (Slanské vrchy) hazai területre eső erdeinek természetvédelmi szempontú jellemzése, Kézirat, Debrecen.*

²BALASSA I. (2000): *A Hegyköz földművelése, Száz Magyar Falu Könyvesháza, Budapest.*

kezdeményezték a natúrpark gondolat életre hívását és kiteljesítését. Ehhez a kezdeményezéshez a Milic tömbjének északi oldalán elhelyezkedő szlovákiai községek (Szalánc, Szalánchuta, Eszkáros, Újszállás) is csatlakoztak, majd a lista a magyar oldalról Füzérkomlós és Kéked községekkel egészült ki.

A natúrpark fogalmát a jelen hazai közgondolkodásban leginkább talán a turizmussal hozzák kapcsolatba. Ennek oka az, hogy a hazai natúrparkként jelölt egyesületek, szervezetek sok esetben az adott régió turisztikai intézményeinek gesztorálása révén alakultak meg. A natúrpark kezdeményezések létrejöttében szerepet játszott a határmenti, illetőleg határon átnyúló együttműködés (cross border corporation) elősegítése egyaránt. Mintának nevezhető az Írottktő – Geschriebenstein osztrák-magyar határon átnyúló natúrparkban a határátlépési pontok kormányközi egyezményben történt engedélyezése és kialakítása, az ökoturizmus szervezése, az ökoturisztikai programkínálat kibővítése egyaránt..

A PHARE Közös Kisprojektek Alapjai, illetőleg a határmenti környezet- és természetvédelmi együttműködést támogató pályázati keretek lehetőséget nyújtottak arra nézve is, hogy térségi fejlesztési koncepció fogalmazódjék meg, kiegészülve az ehhez csatlakozó tervdokumentációk elkészítésével. Cél a táji/természeti értékekben gazdag Nagy-Milic-hegycsoportban és a fent nevezett községek dombvidéki előtereiben a fenntartható tájhasználat és ökoturizmus váljanak a térség meghatározó vidékfejlesztési erejévé.

A Nagy-Milic Natúrpark önmeghatározása átfogóbb szintézist jelent, semmint egy-egy szegmens (ld. ökoturizmus) kihangsúlyozását. A genius loci által megfogalmazott célok ezen peremhelyzetbe kerültek a térség értékeinek megőrzését, a regionális integráció több évtizedes romboló hatásainak megállítását, valamint a modernizációs kihívásoknak való megfelelést egyaránt jelentik. Erős a fenti gondolati soron belül az emocionális elem szerepe. A kezdeményezés életre hívását, az abban történő közreműködést a közösségi kötődés nagyban segíti. A táj, a természeti értékek, a tradíciók mind a mai napig a levegőben érződnek, és időközben nyilvánvalóvá, tapasztalható példává lett, hogy a tehetetlenséget árasztó tanácsi rendszer a múlté. Ebben a helyzetben reális mozgásteret van a helyi kezdeményezéseknek, az önkormányzatiságnak, mely az elődök tájgondozó és tájfenntartó élethelyállását tekinti példaként.

A magyar szlovák határszakaszra vonatkozó KÖZÖS PROGRAMOZÁSI DOKUMENTUM (2000-2006³) célja volt a határmenti együttmű-

ködés lehetőségeit felhasználva egy olyan gazdasági-társadalmi környezet kialakítása, mely alkalmas a térség vidéki népességének megtartására. A rurális területek fejlesztési stratégiáinak kidolgozása és végrehajtása közben a fenntarthatóság eszmerendszerének érvényesülését alapvető fontosságúnak tartja.

Elcserjésedő és művelt parcellák a füzéri Vár-hegyről az egykori szőlőhegy irányában.

A Nagy-Milic-hegycsoport kisebb földrajzi, ha úgy tetszik ökológiai egység. Ami egységet teremt e kérdésben a táj formavilágának: az általános és egyedi tájértékeknek karakterisztikája. Az utóvulkáni működés során keletkezett sátor formájú hegyek sajátos tájképi arculatot adnak e két országhoz tartozó hegységnek, pl. az Izra „tengerszemnek” egyedisége adja vonzerjét. Mindezek mellett számos történelmi emlékhely: Füzér vagy Szalánc vára kedvelt kirándulócélpont.

A naturparkok, mint a tájjelleg-védelemi alapú és fenntartható vidékfejlesztés szervezeti egységei, olyan lehetőleg nagy kiterjedésű természeti kultúrtájat jelentenek, melyek egyben mintaszerű rekreációs területként is szolgálnak. Ezek tehát azon vidékek, melyek:

- ❖ Meghatározóan sokszínűséggel, jellegzetességgel, valamint természeti és táji esztétikummal jellemezhetőek;
- ❖ Természetföldrajzi környezetük révén lehetővé teszik a hatékony és tartalmas pihenést, felüdülést;
- ❖ A terület és tájhasználatok alapelvei és célkitűzései mindezen állapotok megőrzését szolgálják.

³ KÖZÖS KÖZÖS PROGRAMOZÁSI DOKUMENTUM (2000-2006), MAGYARORSZÁG — SZLOVÁKIA PHARE HATÁRMENTI EGYÜTTMŰKÖDÉSI PROGRAM.

A natúrparkot a térség településeinek, vállalkozásainak, civil szervezetek összefogásával mintegy területfejlesztési egységként teremtik. A natúrpark nem a természetvédelmi törvényben szereplő fogalom, hanem – gyakorlati és nem törvényi értelemben – területfejlesztési kategória.

Magyarországon a fentiek okán hiánypótló és örömteli, hogy a 2004 évi LXXVI. tv. környezet védelmének általános szabályairól 10 § p. pontjában a következő definíció született a natúrpark fogalmára vonatkozóan:

„Natúrpark: az ország jellegzetes természeti, tájképi, és kultúrtörténeti értékekben gazdag, a természetben történő aktív kikapcsolódás, felüdülés, gyógyulás, fenntartható turizmus és a természetvédelmi oktatás, nevelés, ismeretterjesztés, továbbá a természetkímélő gazdálkodás megvalósítását szolgáló nagyobb kiterjedésű területe, amely a jogszabályban foglaltaknak megfelelően jön létre.” A 16 § kimondja, hogy a miniszter „a natúrpark elnevezés használatához hozzájárulhat.

Franciaországban a natúrpark definíciója a következő:

„Natúrparkként az a terület ismerhető el, amelynek az egyensúlya érzékeny, és gazdag természeti és kulturális örökséggel rendelkezik, amennyiben:

- ❖ A természeti és kulturális örökséget védi;
- ❖ A gazdasági és társadalmi fejlődéshez hozzájárul;
- ❖ Az elszállásolás és a lakosok illetve a látogatók informálása biztosított, továbbá;
- ❖ A tevékenységei között kísérleti projektek megvalósítása szerepel és a térség tudományos kutatását támogatják;
- ❖ 10 évre kapott státusz.”

A francia natúrparkok feladatterületei:

- Természet- és tájvédelem;
- A társadalmi és a gazdaság fejlesztése, melybe beletartozik a mezőgazdaság, a halászat, a kézművesség, az örökségvédelem és a turisztikai szolgáltatások;
- A terület tudományos kutatása;
- Nevelés, képzés, információátadás;
- Kísérleti projektek;
- Falumegújítás és területi tervezés;
- A különféle tevékenységek súlya változó.

Németországban a natúrparkra vonatkozóan a következő definíció érvényes:

„Egységes módon fejlesztendő, nagy kiterjedésű területek, amelyek:

- ❖ túlnyomóan mezőgazdasági vagy természetvédelmi területek,

- ❖ táji adottságaikra köszönhetően a rekreációra különösen alkalmasak,
- ❖ a területfejlesztés alapelvei és céljai illetve a tartományi szabályozás alapján rekreációra illetve turisztikai tevékenységre alkalmasak. A rekreáció célját alkalmas módon kell megválasztani és tervezni.”

A német natúrparkok feladatterületei:

- Természet- és tájvédelem;
- A törvényi szabályozás szerint további alapvető cél a pihenőterületek biztosítása és a parkot irányító szervezet fenntartása;
- Az épített és a környezeti örökség megőrzésében való közreműködés;
- A közcélú és a képzési feladatok újnak számítanak. Ezeket a natúrparkok szövetsége (VND) 1984-ben vezette be.

Natúrpark programként Magyarországon a PHARE források támogatásával eddig a Nyugat-Dunántúl régióban Kőszegen és Kőszeg-hegylaján az Írott-kő – Geschriebenstein Natúrpark, Hármashatár Natúrpark (magyarosztrák-szlovén) és az ehhez csatlakozó Kerka-mente Natúrpark indultak el. A nyugati határszélen alakult a Soproni-hegyvidék Natúrpark. A román – magyar határszakasznál pedig a Körösök Völgye Natúrparkot alapították meg. Vértes Natúrpark az egyedülinek mondható, melyet nem határ mentén alapítottak. Az Ipoly-mente Börzsöny Natúrpark a szlovák-magyar határszakasz mentén jött létre, csakúgy mint a 2003-ban megalakulásának szándékát jelző Nagy-Milic Natúrpark.

A hazai natúrparkok feladatai:

Természet- és környezetvédelmi funkció: megőrzés

- Védeni és menedzselni és fejleszteni a természetet és a tájképet;
- Támogatni a fenntartható használatot és a helyi termékek marketingjét, és erősíteni a regionális identitást;
- Ösztönözni a környezet-tudatosságot a környezeti oktatás.

Rekreáció, szabadidő funkció:

- Biztosítani a rekreációt a háborítatlan tájban;
- Fenntartható turizmus, ökoturizmus megvalósítása;
- A rekreáció és a fenntartható turizmus menedzsment kialakítása;
- Ökomobilitás megszervezése.

Hollóháza, Füzér és Pusztafalu Községek Önkormányzatai természet-értékeik, történelmi múltjuk és lakosságuk fogadókészsége révén 2003. nyarán kezdeményezték a „NAGY-MILIC NATÚRPARK” életre hívását, mely kezdeményezéshez a határ szlovák oldalán Szkáros (Skároš), Szalánc

(Slanec), Szalánchuta (Slanská Huta), Újszállás (Nový Salaš) községek csatlakoztak. A 2004. évben a magyar oldalon Kéked és Füzérkomlós csatlakozott a kezdeményezéshez.

SZÁNDÉKNYILATKOZAT

Aláírva 2003. július 5-én Füzér, Hollóháza, Pusztafalu, Szalánc, Szalánchuta és Szkáros és Újszállás, illetőleg 2004. június 23-án a csatlakozó Kéked és Füzérkomlós polgármesterei által.

Nevezett nyilatkozat aláírói egyetértésben a lakosság és a községi önkormányzatok képviselőtestületei által egyeztetett és jóváhagyott célokkal - kifejezik szándékukat a „Nagy-Milic-Natúrpark” megalapítására.

Az előzőekben felsorolt települések községhatárai magukban foglalják a Nagy-Milic hegycsoport bérceit, valamint az azokat övező dombvidéki előtereket.

Ez az a cselekvési tér, lehetőségsszéféra, mely a magyar-szlovák határsáv, a természetvédelmi oltalom és nem utolsó sorban a perifériális elhelyezkedés révén számos természeti, táji és kulturális értékkel jellemezhető.

Ezen eredetiség töretlen fenntartásának szándéka megszabja a további vidékfejlesztési elképzelések és fejlesztések irányát is.

A népességeltartó és megtartó képességet az itt található értékek megőrzésére alapozott gazdálkodás és az ökoturizmus fejlesztése jelentheti.

A natúrpark gondolatisága olyan európai mintán alapszik, mely a vidéki tájak jellegének megtartását célozza, és ennek szolgálatába állít minden eljövendő fejlesztést.

A natúrparkot tehát a térség településeinek, vállalkozásainak, civil szervezeteinek összefogásával, a fenntarthatóság jegyében, mintegy területfejlesztési egységként alapítjuk meg.

A fentiekben ismertetett gondolatokból építkezve az alapító és csatlakozó községek polgármesterei kinyilvánították szándékukat a „Nagy-Milic Natúrpark” életre hívásának céljáért.

A megfontolás elvi háttere: a kialakításra kerülő natúrpark területi, dimenzionális háttere jelenleg csekély azon cél eléréséhez, mely a natúrparki funkciókat a környék (természeti, történelmi, gazdaságföldrajzi és társadalmi milliő) komplementer hatásai nélkül ki tudná elégíteni. Ezen komplementer hatásokat a távlati cél: a határon átnyúló, intézményesülő formát mutató regionális együttműködés manifesztálódását megalapozandó is fel kívánjuk tárni.

A vegetáció mellett a környék (milliő) természeti kultúrtáj építészeti emlékei – amely alatt nem pusztán Magyarországon jól ismertek érten-

dőek – mint pl. Sárospatak, Füzér, Regéc, Boldogkő vára, avagy Gönc és Vizsoly községekhez kapcsolható kulturális örökségek; hanem az elnéptelenedő, stagnáló községekben található egyéb épületek, porták is lenyűgöző élményt nyújtanak a sablonosodó világ taposómalmából – ha rövid időre is – kilépni vágyó embernek.

Munkánk során a peremhelyzetbe került rurális medencetáj adottságait és lehetőségeit kívánjuk felmérni, felhívni a figyelmet a veszélyeztető folyamatokra. A jövő kihívásainak való megfelelésben e kistérségnek olyan szerepkört érdemes és szabad betöltenie: mely megőrzi arculatát, biztosítja a természeti és kulturális értékvédelmet, és a helybelieknek is megteremtí a megélhetés feltételeit.

A Tokaj-Zempléni-hegyvidék északi részén, hegygerincen húzódó államhatár Füzér hajdani községhatárában.

A viszonylagos érintetlenség, a tekintetet felfele húzó, ámulatba ejtő látkép jó kiindulópont arra nézve, hogy a modern kor feltöltődésre vágyó embere e tájban pihenjék és emelkedjék. A hegyközi embereknek alapvető érdeke, hogy a táj eredetiségét megőrző és fenntartó példákkal másokat is erre ösztönözzenek.

A natúrpark lehetőségei:

Egy natúrpark megalakítása, illetőleg a natúrpark fogalomban megjelenő tartalmas minőségi elvárásoknak való megfelelés szándéka, és az arra tett erőfeszítések igazodnak napjaink paradigmaváltási folyamatához.

Ezen szerencsés hangsúlyeltolódás a fenntarthatóság / tartamosság fogalmát állítja előtérbe. A natúrparkon belül mindezek

- ❖ a természet és táj;
- ❖ a mezőgazdaság;
- ❖ a szabadidő, pihenés és turizmus;
- ❖ a településfejlesztés

cselekvési témakörökben jelennek meg. A natúrpark egyrészt lehetőséget nyújt kiegészítő források régióba történő bevonására, alapot teremt ezen eszközök optimális hasznosítására, valamint az innováció, kreativitás és beruházási hajlandóság emberi készségeit fejleszti (Ld. LEADER programok).

A Tolvaj-hegy Pusztafalu felett.

Az intézményi együttműködés, a közös natúrparki fórum az egyes „lehetőségsterák” kiteljesedése közötti harmonizációt, esetleges konfliktuskezelést; más régiók fejlesztési tapasztalatainak átvételére nyújtanak lehetőséget. Egyszóval a natúrpark modell valósággá teremtése olyan szintű párbeszédet és közös cselekvést kíván, mely a helyi érdekek összedolgozásán alapul – így teremtve meg a hatékony regionális együttműködés gondolati hátterét.

Dr. Nyári László